

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІНІ-МОДУЛІВ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Володимир Яценко,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
навчання географії та економіки,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: iatsenko_v@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7948-2983>

У статті проаналізовано можливості застосування міні-модулів курсів за вибором у профільному навчанні сільських закладів загальної середньої освіти, розкрито основні форми і методи навчання, надано методичні рекомендації роботи з підручниками і посібниками, додатковою літературою. Зокрема, описуються основні форми навчання: групові (динамічні групи, додаткові заняття, групові консультації, тьюторські заняття, міжшкільні факультативи, предметні гуртки і секції, тощо) й індивідуальні (самостійна робота, індивідуальні консультації та ін.). На прикладі діяльнісного і проблемного підходів розкриваються методика освоєння нових видів діяльності, застосування в освітній практиці експериментального й пошукового методів.

Ключові слова: методика науки; міні-модулі профільного навчання; сільські ЗЗСО; робота з джерелами знань.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що основною формою навчання в ЗЗСО залишається урок, учителі географії та економіки в умовах адаптивного карантину стикаються з проблемою впровадження діяльнісного підходу. В умовах профільного навчання курсів за вибором проблемним є впровадження адекватних форм майбутньої і професійної діяльності. Затвердження 30 вересня 2020 р. постановою Кабінету Міністрів України Державного стандарту базової середньої освіти для 5—9-х класів [12] націлює розробників Типових та Модульних освітніх програм на зміну основ викладання й компетентності як учителя, так і

учня-старшокласника. Традиційними залишаються засвоєння знань і вмінь, інноваційними формами навчання постають відносини (насамперед співробітництво між учасниками освітнього процесу) та формування цінностей в учнів (поваги, співчуття тощо). При цьому виникає колізія у змістовому наповненні навчальних програм, особливо для старшої школи. Тут спостерігається їх перевантаження, і тому одним із шляхів є впровадження міні-модулів курсів за вибором. Вони частково розв'яжуть проблему участі між сьогодишніми навчальними програмами (Держстандарт 2011 р.) і майбутніми потребами учнів, ще не створеними технологіями (Держстандарт 2020 р.) та керуванням гнучкістю й автономністю освітнього процесу, розробленням або плануванням для ефективного впровадження (новий Держстандарт 2030 р.).

Упровадження міні-модулів курсів за вибором сприятиме розвитку самостійності учнів. Насамперед розкриттю інтересів, мотивів, досвіду і взаємодії в індивідуальному освітньому середовищі, розвитку базової читацької, математичної і природничої грамотності та уміння працювати в технологічно насиченому середовищі. Основними темами вивчення в міні-модулях стануть зміни клімату, виснаження ресурсів (*навколишнє середовище*), технології, фінансова грамотність (*економіка*) та проблеми народонаселення, такі як зростання населення, міграція, урбанізація, нерівність, тероризм, війни (*соціум*). Міні-модулі курсів за вибором ґрунтовно розкривають проблему сталого розвитку і творчості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовані джерела педагогічної літератури, зокрема роботи українських (М. О. Баранський, О. А. Біда, С. Г. Кобернік, В. П. Корнеєв, Е. І. Федорчук) та закордонних (М. М. Анцибар, І. Бема Й. Шнейдер та ін.) науковців, підтверджують актуальність застосування окремих елементів модульного навчання в системі базової і повної загальної середньої освіти Нової української школи (НУШ). Традиційне викладання курсів за вибором, географії та економіки, має інформаційний характер, пропонує великий обсяг інформації, засвоєння якої ускладнюється.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Застосування в освітніх технологіях елементів модульного навчання дасть змогу виокремити проблему ефективнішого викладання курсів за вибором з географії та економіки, інших предметів і курсів, стане засобом систематизації знань та вмінь учнів.

Метою статті є розроблення методичні рекомендацій щодо застосування окремих елементів модульного навчання курсів за вибором для сільських, зокрема, малокомплектних закладів загальної середньої освіти.

Основними завданнями стане, по-перше, аналіз потенціалу міні-модулів курсів за вибором у профільному навчанні сільських закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), по-друге, розкриття основних методів і форм навчання, надання

методичних рекомендацій, по-третє, наведення прикладів застосування в освітній практиці експериментального й пошукового методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчання завжди передбачає пряме або непряме спілкування, взаємодію вчителя й учнів, послідовність певних етапів навчальної роботи, режим, тобто певну форму організації навчання. *Форма* (від лат. forma) — зовнішній вигляд, певний установлений порядок. *Форми організації навчання (організаційні форми)* — це зовнішнє вираження погодженої діяльності вчителя й учнів, здійснюваної в певному порядку і режимі [8]. Вони мають соціальну зумовленість, виникають і удосконалюються у зв'язку з розвитком дидактичних систем. Організаційні форми навчання класифікуються за різноманітними критеріями: кількістю учнів, місцем навчання, тривалістю навчальних занять тощо. За першим критерієм виокремлюються масові, колективні, групові, мікрогрупові й індивідуальні форми навчання. За місцем навчання розрізняють шкільні та позашкільні форми. До перших належать шкільні заняття (уроки чи навчальні заняття), робота в лабораторії і т. ін., а до других — домашня самостійна робота, позашкільні екскурсії, заняття на підприємствах тощо. За тривалістю часу навчання розрізняють класичний урок (45 хв), спарене заняття (90 хв), спарене укорочене заняття (70 хв), а також уроки «без дзвінків» довільної тривалості [10, с. 26].

Основною формою організації навчання в ЗЗСО залишається урок, зовнішні організаційні ознаки якого зберігаються протягом багатьох років. Урок — це, як і раніше, 45-хвилинне заняття з постійним складом учнів за керівної ролі вчителя [там же]. Разом із тим нові соціальні виклики, що постають перед державою і суспільством, зокрема впровадження адаптивного карантину викликають якісні зміни уроку, його змісту, методів і засобів навчання.

Діяльнісний підхід у навчанні висуває тезу про те, що засвоєння суб'єктом змісту історичного досвіду людей здійснюється не шляхом передавання інформації про нього, а в процесі його власної активності, спрямованої на предмети і явища навколишнього світу, які створені через розвиток людської культури. У зв'язку з цим оволодіння складною, цілісною освітньою діяльністю повинне реалізовуватися в таких формах організації навчально-пізнавальної діяльності, які адекватні формам майбутньої навчальної і професійної діяльності, передбачають природне перенесення цих форм у процесі освоєння нових видів діяльності.

У процесі оволодіння освітньою діяльністю, а саме вона виступає метою профільної освіти, традиційні форми організації навчання недостатньо ефективні. Адже зміст профільного навчання орієнтований на професійні інтереси учнів і стимулює активність самого суб'єкта, що зумовлює як наповнення новим змістом традиційних форм навчання, так і використання порівняно нових. Принцип наступності в навчанні передбачає перенесення до освітньої установи таких

традиційно вузівських форм організації навчального процесу, як лекція, семінар, залік, консультація, з пристосовуванням їх до вікових особливостей учнів.

Діяльнісний підхід до навчання передбачає також вимоги доведення навченості до рівня вмінь і навичок, що визначає застосування таких форм навчання, як практикуми, тренінги, навчальна практика, виконання реферативних і дослідницьких робіт у ході навчально-дослідницької і науково-дослідної роботи учнів. Тобто нині навчання — це багатогранний процес, що включає елементи різних його напрямів. Ця різнобічність дає змогу використовувати переваги того або іншого його напрямку на кожному рівні освітньої системи, для кожної конкретної ситуації навчання, згідно з можливостями й індивідуально-психологічними особливостями як учня, так і самого педагога. Отже, поряд з уроком учителі-практики використовують інші форми організації навчання: лекції, семінари, практичні заняття, екскурсії, дидактичні ігри тощо. Тому загальною назвою форм організації навчання в сучасних ЗЗСО стало саме навчальне заняття.

Вивчення й урахування особливостей освітнього процесу ЗЗСО сільської місцевості дали можливість обґрунтувати як найбільш доцільну форму організації навчання міні-модуль. Ми розглядаємо його як основну одиницю освітнього процесу, що характеризується завершеністю пізнавальних операцій з визначеного обсягу матеріалу (первинне засвоєння знань, вивчення та застосування учнями знань у стандартних умовах, творче перенесення знань і навичок у нові умови з метою формування вмінь) та оптимальним поєднанням індивідуальної, групової і фронтальної роботи. Базова структура міні-модуля охоплює такі основні етапи:

- контроль знань — письмова перевірка, що включає різнорівневі завдання рівня стандарту (В і С), академічного (А), профільного та поглибленого рівнів;
- повідомлення нових знань;
- вивчення та застосування учнями знань у стандартних умовах, творче перенесення знань і навичок у нові умови з метою формування вмінь — індивідуальна та групова робота.

Вчитель пояснює новий матеріал, учні опрацьовують його в ході індивідуальної роботи, а потім у групах вілбувається його закріплення, розбираються незрозумілі поняття, виконуються різні вправи [1; 5]. Тобто організовується робота з формування орієнтовної основи дій (але для кожного учня). Групам даються певне завдання, необхідні опори. Завдання виконується або частинами (кожний учень зайнятий своєю частиною), або послідовно: кожне запропоноване подальше завдання виконується наступним учнем. При цьому виконання будь-якого завдання пояснюється вголос учнем і контролюється всією групою. У ході індивідуальної роботи учні працюють із підручниками (базовими чи профільними), додатковою літературою, довідковими матеріалами тощо. У процесі групової роботи створюються динамічні групи: рівня стандар-

ту, академічного і профільного рівнів, які працюють із різними завданнями. Завдання відрізняються як складністю (репродуктивні, частково-пошукові, творчі), так і обсягом змісту. Учителю за необхідності пояснює учням профільних груп ту частину матеріалу, що не вивчається на рівнях стандарту та академічному, але включена в профільний. Крім того, вчитель долучається до роботи груп, надає необхідні консультації, допомагає в пошуку інформації, активізує роботу учнів шляхом створення проблемних ситуацій, пошуку різних шляхів вирішення проблеми тощо; підбиття підсумків групової роботи — звіт різнорівневих груп у вигляді коротких повідомлень, презентацій, дискусій, пошуку раціональних шляхів розв'язання, групових турнірів тощо; само- та взаємооцінка роботи в групі [2, с. 97].

Визначення такої структури міні-модуля ґрунтується на дослідженні, проведеному Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) [4]. За етапом повідомлення нових знань іде етап вивчення та застосування учнями знань у стандартних умовах, творчого перенесення знань і навичок у нові умови з метою формування вмій (індивідуальна та групова робота). А саме найбільший відсоток засвоєння нових знань (90 %) за вказаним дослідженням відбувається шляхом навчання інших, застосування набутих знань одразу ж. Ця закономірність простежувалася і в нашому дослідженні.

Передостанній міні-модуль навчального модуля — захист індивідуального «портфоліо» учня, що проходив, як правило, у формі творчого звіту за проведеною роботою, аналізу власних досягнень, презентації виконаних творчих завдань, проєктів, дослідницької роботи, участі в конкурсах, олімпіадах, виявлення недоліків у роботі й пошуку шляхів їх усунення.

Останній модуль — узагальнення відомостей з теми, модульна контрольна робота. Він включає два основні етапи — повторення, узагальнення і систематизація понять, засвоєння відповідної системи знань, провідних ідей і основних теорій (індивідуальна робота) та тематичного контролю знань, що проходить у вигляді різнорівневої письмової контрольної роботи. Учень, що вивчає предмет на рівні стандарту, на вищий бал повинен виконати три завдання рівня С і два завдання рівня В, на академічному — три завдання рівня С, два завдання рівня В і одне завдання рівня А, на профільному рівні — має виконати, крім зазначених завдань, одне завдання профільного рівня. Крім того, виконавши завдання свого рівня, кожен учень міг на добровільній основі виконати завдання поглибленого рівня для підвищення свого рейтингу.

Тривалість навчального заняття в різних експериментальних моделях була не однаковою: 90 і 70 хв. 70-хвилинна тривалість міні-модуля обґрунтовується невеликою наповнюваністю класів у ЗЗСО сільської місцевості й можливістю скорочення різних етапів навчального заняття. Така тривалість міні-модуля дає змогу виділити години для індивідуальних та групових одно- й різновікових до-

даткових занять з кожного предмета. Наприклад, якщо навантаження вчителя становить 18 год, то, проводячи скорочені навчальні заняття тривалістю 70 хв, учитель щотижня одержує 180 хв (3 год) для роботи з різновіковою профільною групою. Якщо ж ураховувати лише старшу школу, то на профільне вивчення предмета учитель одержує приблизно 2 год на тиждень (залежно від кількості годин, передбачених навчальним планом). За такої організації навчання кількість годин варіативного компонента (додаткові заняття з учнями, що вибрали предмет як профільний) дасть учителю можливість забезпечити повноцінне вивчення профільного предмета.

Виникає інша організаційна форма навчання — додаткові заняття, які ставляться в розклад у другій половині дня. На цих заняттях вивчаються елективні модулі а також географічні курси за вибором економічного спрямування. Основний підхід у навчанні — самостійна робота. Специфіка роботи в різновікових групах дає змогу учням тісніше спілкуватися між собою. Старші учні надають допомогу учням менших класів, узагальнюючи та систематизуючи й власні знання. Створюється специфічне освітнє середовище, в якому кожен учень намагається виявити себе, збагатити свій інтелектуальний потенціал, адже цей предмет вибраний ними як профільний, тобто значимий у майбутній професійній діяльності. Учителі старших класів констатують, що в таких колективах створюється особлива атмосфера. Учні читають додаткову літературу, розв'язують задачі підвищених рівнів складності, спільними зусиллями шукають вихід із проблемних ситуацій, що виникають. Варто зазначити, що в окремих випадках діти знаходять такі шляхи розв'язання завдань, які викликають труднощі в учителя, що, у свою чергу, стимулює його до підвищення власного професійного рівня.

За 90-хвилинної тривалості навчального заняття вивчення географічних курсів за вибором економічного спрямування як міні-модулів переважно відбувається шляхом самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів. За такого підходу необхідною й ефективною стає така форма організації навчання, як індивідуальні та групові консультації, що проводяться за домовленістю з учителем.

Організація групової форми роботи за міні-модулями, принципи навчання у співробітництві привели нас до проведення такої організаційної форми навчання, як тьюторські заняття. Замінивши домашні завдання тьюторськими заняттями, ми пропонуємо учням виконувати їх у складі своєї групи. Отже, тьюторські заняття — форма організації навчання, яка не обмежена суворими часовими рамками, але має постійний учнівський склад — навчальна група, тьютора (консультанта) — учня цієї ж групи й обмежене коло завдань (тьюторські завдання), які необхідно розв'язати. Під час групової роботи у складі різнорівневих груп на такому занятті учні спільними зусиллями шукають відповіді на завдання, допомагають один одному. Присутність учителя на таких заняттях не передбачається. Учні

працюють самостійно, відчувають відповідальність за кінцевий результат, адже кожен учень буде здавати виконане завдання вчителю індивідуально і повинен уміти пояснити як обраний шлях розв'язання завдання, так і правильність одержаного результату. Тобто індивідуальна здача тьюторських завдань передбачає глибоке розуміння учнем теоретичних основ предмета і наявність практичних умінь та навичок на вибраному рівні: стандарту, академічному чи профільному.

Реалізація зовнішньої форми організації профільного навчання зумовила появу такої форми організації навчання, як міжшкільні факультативи, що організуються на базі однієї чи кількох шкіл у ресурсному центрі або в певній школі територіального шкільного об'єднання за рахунок кооперації ресурсів навчальних закладів. Робота міжшкільних факультативів дає змогу не лише поглибити знання учнів з вибраного профільного предмета, а й розширити коло спілкування сільських школярів, усуваючи негативну дію соціального та інформаційного чинників сільського середовища.

Додатковими ефективними формами організації навчання в ЗЗСО сільської місцевості виявилися предметні гуртки і секції як складові міжшкільних наукових товариств, науково-дослідницька робота, конкурси, міжшкільні наукові конференції, олімпіади, літні профільні табори тощо [5]. Учнівські міжшкільні наукові товариства є перспективними формами організації роботи зі здібними та обдарованими дітьми. Ця форма роботи допомагає закласти основи творчого підходу до навчання, розширює набуті учнями знання з вибраного профілю, привчає їх до роботи з науковою літературою, ознайомлює з методами наукового дослідження в певній галузі знань, дає змогу здійснити перші проби власних сил, перевірити стійкість інтересів, нахилів і здібностей.

Пропоновані форми організації навчання та особливості освітнього процесу ЗЗСО сільської місцевості вимагають інноваційних методів навчання. Метод навчання (від грец. *metodos* — шлях, спосіб пізнавальної і практичної діяльності людини) — це впорядкована діяльність учителя й учнів, спрямована на досягнення мети [7].

У ЗЗСО сільської місцевості з малою наповнюваністю класів пізнавальна самостійність школярів формується під час виконання учнями самостійної роботи як виду діяльності з різними джерелами знань. Самостійна робота є засобом виховання свідомого ставлення учнів до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, прищеплення їм звички до напруженої інтелектуальної праці. Це завдання вважається одним із головних завдань освіти. Проте потрібно, щоб учні не просто здобували знання, а й опановували способами їхнього здобування, тобто необхідно навчити учнів учитися [6], що часто буває важливіше, ніж озброїти їх конкретними знаннями.

Самостійна робота старшокласників відрізняється від інших видів роботи тим, що учень сам ставить собі мету, для досягнення якої, що особливо важли-

во, вибирає завдання і вид роботи. «Самостійна робота перш за все завершує завдання всіх інших видів навчальної роботи. Ніякі знання, що не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися справжнім надбанням людини» [3, с. 12]. Ще К. Д. Ушинський [11, с. 26] стверджував, що головне — надавати дитині можливість діяти згідно з її силами й допомагати їй тільки там, де в неї не вистачить сил, постійно ослаблюючи цю допомогу з віком дитини, її розвитком.

Під самостійною роботою ми розуміємо оволодіння учнями науковими знаннями, практичними вміннями й навичками в усіх формах організації навчання, як під керівництвом учителя, так і без нього.

Педагогічна цінність самостійної роботи полягає в забезпеченні активної пізнавальної діяльності кожного учня, її максимальної індивідуалізації з урахуванням психофізіологічних особливостей та академічної успішності учнів, їх нахилів і здібностей, ставлячи при цьому мету максимально сприяти розвитку індивідуальності.

Дидактична ефективність самостійної роботи учнів багато в чому залежить від ретельної її підготовки і керівництва з боку вчителя. У класах із невеликою наповнюваністю учнів самостійна робота на уроці стає ефективнішою, адже в педагога з'являється можливість не випускати з поля зору жодного учня, бачити не лише загальну обстановку, а й ступінь включеності в навчально-пізнавальну діяльність кожного окремого учня. Змінюється і роль учителя у процесі самостійної роботи. Адже в класах із невеликою наповнюваністю учнів не виникає проблеми навчальної дисципліни, дотримання тиші, а встановлюється доброзичлива атмосфера, тоді як діяльність педагога зосереджується не стільки на вирішенні загальних організаційних питань навчання, скільки на створенні конкретних умов успішного виконання завдань кожним школярем. Учитель не просто спостерігає, як працюють учні, а надає посильну допомогу кожному з них. За таких умов у класі не залишається тих, хто нудьгує чи займається сторонніми справами, всі школярі залучені до пізнавального процесу, всі працюють на тому рівні складності, який відповідає їхнім індивідуальним властивостям.

Дослідницька робота показала, що за малої кількості учнів у класі значно легше керувати самостійною роботою школярів під час виконання ними лабораторних дослідів і практичних занять. Мала наповнюваність класів дала змогу суттєво збільшити тривалість самостійної діяльності школярів, а зміщення акценту на уроці в бік управління самостійною роботою учнів є одним із найважливіших шляхів удосконалення організації навчально-виховного процесу в таких класах.

Головною закономірністю творчості є праця, народжена внутрішнім мотивом. Звідси впливає завдання вчителя створювати умови для самостійної роботи, озброївши учнів методами і прийомами не тільки самостійної, а й творчої роботи, забезпечивши основні умови творчої діяльності: обмін і протистояння думок, свободу критики. Учням необхідний час для здійснення всіх чотирьох фаз

творчості (Г. Уоллес): підготовки (натхнення), дозрівання ідеї (інкубація), осяяння (інсайт) і перевірки своєї ідеї, втіленої в дійсність (експертна оцінка) [9].

Як показала експериментальна робота, для забезпечення творчих умов пізнавальної діяльності необхідно:

- привчити учня до роботи з підручником, навчальним і методичним посібником, довідковою літературою, науковою статтею;
- проводити творчі дискусії на заняттях або за круглим столом, створюючи в доброзичливій обстановці можливості релаксації, свободи обміну думками, щоб розвивати увагу, гнучкість і дивергентність мислення. При цьому корисно використовувати методи розвитку творчості: мозкового штурму для генерації ідей, відбору ідей; синектику, спосіб організації колективної розумової діяльності на основі чотирьох прийомів: розгляд проблеми в тому вигляді, як вона дана; відмова від очевидного розв'язання; проведення прямої аналогії з чим-небудь; формулювання проблеми в загальному вигляді.

У процесі профільного навчання учень обов'язково виступає суб'єктом творчості (дослідником), а навчальний матеріал — об'єктом дослідження та головним засобом формування творчої особистості. Як показала експериментальна робота, під час вивчення природничих дисциплін одним з ефективних методів роботи в профільних групах є експеримент, що виступає не підтвердженням слів учителя, а проводиться як метод дослідження. У процесі експерименту учні самостійно формулюють мету, планують проведення дослідів, виконують їх і роблять висновки. Методичними орієнтирами профільного навчання виступають: теоретичні та експериментальні дослідження, вільний діалог (аристотелівські бесіди), керований діалог (сократівські бесіди), евристичні бесіди, наукові дискусії, захист науково-дослідницьких робіт, наукові звіти (виступи, доповіді, статті, реферати).

Типові недоліки при проведенні уроків у класах з малою наповнюваністю: уповільнений темп, висока щільність навчального спілкування, гіперопіка учнів, що викликає емоційні перевантаження, посилення контролюючої функції вчителя. Спостереження показують, що в класах із малою наповнюваністю необхідний інший стиль спілкування — більш привітний, сімейний. Інтонація, загальний настрій і емоційний фон, на якому відбувається спілкування з дітьми, повинні будуватися на взаємоповазі та взаємопідтримці. Прийоми, що попереджують стомлюваність школярів:

- дидактичні (використання і чергування різних видів діяльності, активні форми й методи роботи, проведення нестандартних уроків);
- психологічні (активізація різних видів уваги, мислення, створення психологічного комфорту в класі).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, успіх профільного навчання в сільській школі багато в чому залежить від викори-

стання методів навчання, що адекватні малій наповнюваності класів, різному рівню підготовленості дітей, їх індивідуально-особистісним властивостям. Ці методи покликані індивідуалізувати і диференціювати процес навчання, збільшити частку практичних робіт, залучити учнів до самостійної пошукової діяльності. На уроках у класах із малою наповнюваністю важливого значення набуває робота учнів з різними джерелами інформації (книгою, довідником, енциклопедією, комп'ютером тощо), яка сприяє самостійному пошуку й аналізу необхідної інформації. Доцільно в процесі контролю ширше використовувати письмові роботи, які дають змогу розвивати в учнів навички логічного мислення, зв'язного викладу власних думок. Особливу роль повинна відігравати самостійна робота творчого характеру.

Використані джерела

- [1] М. М. Анцибор, *Індивідуалізація обучения — задача сегодняшнего дня*. Тула, 1971.
- [2] М. О. Барановський, *Вступ до економічної і соціальної географії (основи теорії)* : [Текст лекцій для студентів заоч. форми навчання]; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя, Ніжин, 1999.
- [3] И. Бём, Й. Шнейдер, «Условия включения продуктивного обучения в систему средних школ Берлина». *Школьные технологии*. №3, С. 58-61, 2002.
- [4] В. С. Бибнер, *От наукоучения к логике культуры : два философских видения в двадцать первый век*. М. : Политиздат, 1990.
- [5] О. А. Біда, *Сільська малокомплектна школа : Для вчителів початк. кл. і студентів пед. фак.* / О. А. Біда ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. [К.] : Наук. світ, 2000. 34 с. : іл.
- [6] Н. Бухлова *Як навчити учня вчитися : поради та рекомендації*. К. : Шкільний світ, 2007.
- [7] *Загальна педагогіка: модульне навчання* : Посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Е. І. Федорчук, В. П. Вонсович, Т. І. Конькова та ін. ; За заг. ред. Е. І. Федорчук ; Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003.
- [8] Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради, 2017, №38-39, ст.380.
- [9] О. М. Коберник, «Теоретико-методичні засади технологічної підготовки учнів сільських загальноосвітніх навчальних закладів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи «*Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини*. №7, С. 83-91, 2004.
- [10] В. П. Корнеєв, *Форми навчання географії в школі* : Посіб. для вчителя. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004.
- [11] *Хрестоматія з української класичної педагогіки* : К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко]. К. : Грамота, 2008.
- [12] *Державний стандарт базової середньої освіти* / лист МОН України №6/1-19 від 19.06.2020 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>, вільний (дата звернення: 29 вересня 2020 р.).

References

- [1] M. M. Antsibor, Individualization of training is the task of today. Tula, 1971. 23 p. (in Russian).
- [2] M. O. Baranovskiy, Introduction to economic and social geography (basics of theory): [Text of lectures for students in absentia. form navchannya] / MO Baranovskiy; Nizhin. holding ped. un-t im. Mikoli Gogol. [Nizhin, 1999]. (in Ukrainian).
- [3] Boehm, J. Schneider, Conditions for the inclusion of productive learning in the system of secondary schools in Berlin. School technologies. 2002. No. 3. S. 58-61. (in Ukrainian).
- [4] V.S. Bibner, From science to the logic of culture: two philosophical visions in the twenty-first century. M. : Politizdat, 1990. (in Russian).
- [5] O. A. Bida, Sils'ka small school: For readers of the cob. cl. and student ped. fac. / O. A. Bida ; Uman. holding ped. un-t im. P. Ticini. [K.]: Science. svit, 2000. (in Ukrainian).
- [6] N. Bukhlova, Yak has learned to read it: please those recommendations. K. : Shkilny svit, 2007. (in Ukrainian).
- [7] Home pedagogy: modular education: Posib. for stud. whish. navch. prl. / E. I. Fedorchuk, V. P. Vonsovich, T. I. Kon'kova et al. ; For zag. ed. E. I. Fedorchuk; Kam'yanets-Podil. holding un-t. Kam'yanets-Podilskiy : Abetka, 2003. (in Ukrainian).
- [8] Law of Ukraine «About education». Vidomosty Verkhovnoy Radi, 2017, No. 38-39, article 380. (in Ukrainian).
- [9] O. M. Kobernik, Theoretical and methodical ambush of technological training of scholars of rural educational institutions. Psychological and pedagogical problems of the Silk school: Collection of Science Practitioners of the Uman State Pedagogical University. Paul Ticini. 2004. No. 7. S. 83-91. (in Ukrainian).
- [10] V. P. Kornov, Forms of naval geography in schools: Posib. for the reader. Kam'yanets-Podilskiy : Abetka, 2004. (in Ukrainian).
- [11] Textbook of Ukrainian classical pedagogy : K. Ushinsky, S. Rusova, A. Makarenko, G. Vashchenko, V. Sukhomlinsky : [textbook. way. for students. higher textbook закл.] / [уклад. VP Kravets, OI Meshko]. K. : Грамота, 2008. (in Ukrainian).
- [12] State standard of basic secondary education / letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine №6 / 1-19 dated 19.06.2020 [Electronic resource] = Access mode: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>, free (appeal date: September 29, 2020). (in Ukrainian).

Владимир Яценко, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник отдела обучения географии и экономики Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МИНИ-МОДУЛЕЙ КУРСОВ ПО ВЫБОРУ В ПРОФИЛЬНОМ ОБУЧЕНИИ СЕЛЬСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы возможности применения мини-модулей курсов по выбору в профильном обучении сельских учреждений общего среднего образования, раскрыты основные формы и методы обучения, даны методические рекомендации по

работе с учебниками и пособиями, дополнительной литературой. В частности, описываются основные формы обучения: групповые (динамические группы, дополнительные занятия, групповые консультации, тьюторские занятия, межшкольные факультативы, предметные кружки и секции и т. п.) и индивидуальные (самостоятельная работа, индивидуальные консультации и др.). На примере деятельности и проблемного подходов раскрываются методика освоения новых видов деятельности, применение в образовательной практике экспериментального и поискового методов.

Ключевые слова: методика науки; мини-модули профильного обучения; сельские ООСО; работа с источниками знаний.

Volodymyr Yatsenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher at the Geographical and Economic Education Department of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

METHODOLOGICAL FEATURES OF THE USE OF MINI-MODULES OF ELECTIVE COURSES IN SPECIALIZED TRAINING OF RURAL INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

The article analyzes the possibilities of using mini-modules of elective courses in specialized training of rural institutions of general secondary education, discloses the main forms and methods of teaching, gives methodological recommendations for working with textbooks and manuals, additional literature. In particular, the main forms of training are described: group (dynamic groups, additional classes, group consultations, tutoring classes, interschool electives, subject circles and sections, etc.) and individual (independent work, individual consultations, etc.). On the example of the activity and problem approaches, the methodology of mastering new types of activity, the use of experimental and search methods in educational practice, the principle of consistency are revealed.

Interesting forms of teaching are teaching other students, where the ability to learn, create a personal portfolio, and conduct tutoring is developed. The use of individual elements of modular education in the system of general secondary education in practice of application proves its advantage, relevance and effectiveness.

The traditional presentation of courses on the choice of geography and economics is informative in nature, offers a huge amount of information, the assimilation of which is difficult under conditions of adaptive quarantine. The use of modular learning technology allows you to solve the selected teaching problems and is a means of systematizing students' knowledge.

Keywords: methodology of science; mini-modules of specialized training; rural ZZSO; work with sources of knowledge.